

1. A gyógyszerészképzés útjai

A gyógyszerészképzés európai és hazai formáinak alakulása sokban hasonlított az orvos- és sebészképzéshez, de sokáig magával hordozta a gyógyszerkészítés kereskedelmi jellegét. Előnyt jelentett, hogy a gyógyszertár (patika) létesítése városi joghoz kötődött, eszerint működtek a gyógyszertárak, állítottak követelményeket a patikusokkal szemben. Ez csak a gyógyszertárra, gyógyszer-kereskedelemre és a gyógyszerészre vonatkozott, kiképzésükre nem adott utasítást. Viszont a gyógyszerészek a XVI. század közepétől pharmacopeák szerint dolgoztak és készítményeiket előírási taxa-rendszer (1238) szerint adhatták el.¹ A város mindig a lakosság létszámához igyekezett igazítani a gyógyszertárak számát, illetve a város kedvező fekvése miatt gondolt a heti vagy havi vásárok miatt megnövekedett gyógyszertári forgalomra is. A gyógyszerészek viszont – bevételük érdekében – a gyógyszerek mellett árultak cukorkészítményeket, ostyákat, gyertyaféléket, likőröket, párlatokat, ami mindig vitára adott okot a város és a gyógyszerészek között. A gyógyszertárak felügyeletét a város a physicusra (alkalmazott városi orvosra) vagy a sebészre bízta, aki az előírásoknak megfelelően felügyelte a patikát, a patikus végzettségét, a készítmények szakszerűségét (pharmacopoea szerint készíti, taxa szerint árulja, vannak-e előírás szerinti tartalékai, azt az előírásnak megfelelően tárolja-e stb.).

A gyógyszerészek céhekbe tömörültek, ami nemcsak érdekvédelmet jelentett, hanem ennek keretei között történhetett a képzés, a vizsgáztatás stb. Természetesen a gyógyszerész-jelölt kiképző helye a gyógyszertár volt, mestere a gyógyszertár tulajdonosa lett, a különböző vizsgákat viszont a céh három mestere és a városi orvos jelenlétében tették le. A követelményrendszert részben a közeli egyetem orvostanári kara, részben a céh mesterei állapították meg. A reneszánsz korában működő egyetemek orvosi karán egy kijelölt orvosi bizottság előtt lehetett megszerezni a legmagasabb képesítést, a „magister” címet. A céhek által kiadott bizonyítvány csak a szakmai munkára volt érvénye, illetve 1759-ig a patikanyitásra, de azután ez királyi joggá vált. Egyes adatok szerint Mátyás király esztergomi, majd pozsonyi egyetemalapítási elképzeléseiben szerepelt a gyógyszerészképzés, illetve vizsgáztatás megvalósítására az orvosi karon belül, de a török hódoltság idejében a Felvidék

---

¹ A legelterjedtebb Ausculumi Saladines Quiricus „Lumen apothecarium” (1496), majd Valerius Cordus pharmacopoeája (1546) Az első hazai gyógyszeres könyv Ruland János Dávid munkája volt (1644). A Habsburg Monarchiában érvényes hivatalos pharmacopoea 1613-tól, a taxa 1685-től lépett érvénybe.

és Erdély német jogú városainak gyógyszerészei továbbra is céhszerű kiképzésben részesültek.

A 18. század első felében a magyar korona területén zömmel egyházi, elsősorban jezsuita alapítású patikák működtek, mellettük természetesen városi polgári gyógyszertárakat is találunk. Mindez nem volt elegendő a hazai ellátáshoz, így a Helytartótanács Egészségügyi Bizottsága (1738) kezdeményezésére Mária Terézia vármegyénként egy patika megnyitására kötelezte a megyéket (1747), ennek hatására a század végére már 193 patika működött, a többség világi tulajdonú polgári gyógyszertár volt. Ekkor szerkesztette *Torkos Justus János* (1699–1770) a Helytartótanács által jóváhagyott önálló magyar taxát 1754-ben, ekkor került sor a gyógyszerészképzés rendezésére. „Magister pharmaciae” képesítést 1644-től Bécsben és Prágában lehetett szerezni, amit 1754-ben Mária Terézia a magyar gyógyszerészeknek is elrendelt, de erre a nagyszombati egyetem orvosi karának megalapításáig Bécsben, Prágában, Wrocławban és Grazban volt lehetőség. A Habsburg Monarchia területén Bécsben és Prágában, majd más működő egyetem orvosi karain lehetővé tették a gyógyszerészeknek „gyógyszerész mesteri” oklevél megszerzését.²

A korabeli gyakorlat szerint – a céhszerű kiképzésben a gyógyszerész-jelölt a kötelező tanulói letelte után – a patikatulajdonos, a városi orvos és még két gyógyszerész előtt vizsgát tett, majd a tulajdonos által kiállított segédlevéllel két-három éves vándorútra ment, ennek letelte után visszatért és a városi physicus és még két gyógyszerézmester előtt vizsgát tett. Csak e gyógyszerészi oklevél birtokában fordulhatott vizsgakérelméért az egyetem orvosi karához, ahol az erre kijelölt vizsgabizottság előtt – meghatározott tananyagból – tehetett képesítő vizsgát.

Az 1769-ben alapított nagyszombati orvosi karon 1771-ben vizsgázott elsőnek két gyógyszerészjelölt, 1786-ban pedig már 27 gyógyszerész tett mesteri vizsgát. A II. Ratio Educationes értelmében a gyógyszerézmesterek magasabb fokozatot – „a „doctor chemiae” oklevelet 1812-től Bécsben szerezhettek, amelyre a pesti orvosi karon csak az 1851/52-es tanévtől kerülhetett sor. A rendelet értelmében 4 félévet kellett hallgatni az orvosi-

---

² Balázs Péter: Mária Terézia 1770-es egészségügyi alaprendelete. Sajtó alá rend.: Gazda István. 1. köt. Bp.–Piliscsaba, 2007. SOMKL–MATI. pp. 33–39.

természettudományi karon. A tanulmányokhoz 3 év gyakornoki és 2 év segédszintűre volt szükség. Magyarországon 1940-ben vezették be a magyar egyetemeken a 8 egyetemi féléves gyógyszerészképzést, feltétele már a gimnáziumi érettségi lett.³

Hazánkban igen lassan haladt előre az egyetemi felvételhez szükséges követelmények rendezése. Eltekintve az 1848–49. évi szabadságharc átmeneti vívmányaitól, csak 1888-tól kezdődően írtak elő kötelezően 6 gimnáziumi osztályos előképzettséget és azt, hogy a kétévesre csökkentett gyakornoki idő utáni ún. tirocinális vizsgát már nem a tisztiorvos, hanem az egyetemen (a fővárosban és Kolozsvárott) e célra kinevezett bizottságok előtt kellett letenni. Az új vizsgabizottságok magasabb színvonalú elvárásainak a jelöltek jó része nem tudott eleget tenni: ezért állították fel az ún. gyakornoki (magánjellegű) iskolákat. Ezek megfelelően felkészítették a jelölteket az egyetemi felvételhez szükséges tirocinális vizsgára. Ez a forma az 1940. évi reformig életben volt, de a kötelező érettségi vizsga követelményének bevezetésével ez is értelmét veszítette. Az érettségi vizsga megkövetelését sokan ellenezték, elsősorban a gyógyszerert-ártulajdonosok hirtelen elvesztették az „ingyen” gyakornokokat. Másfelől az érettségi megkövetelése emelte a gyógyszerészek társadalmi rangját.

---

³ Kapronczay Károly: A magyarországi közegészségügy története 1770–1944. Jogalkotás, közegészségügyi intézmények, szakirodalom. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2008. MATI–SOMKL. p. 363. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 58/1.)